

(i) Printed Pages : 4

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

0	4	2	7
---	---	---	---

Exam. Code :

0	0	0	5
---	---	---	---

B.A./B.Sc. (General) 5th Semester
(2122)

ECONOMICS (In all Mediums)

Paper : Economics of Development

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 90

- Note :— (1) This question paper consists of five Parts. From Part A attempt nine questions, each carries 2 marks, every answer should not exceed 25 to 30 words.
(2) Attempt one question each from the other Parts, each carries 18 marks.

PART—A

1. (a) Give any two examples for emerging economies.
(b) What is meant by purchasing power parity ?
(c) Name the agency which prepares Human Development Index and mention any two components of HDI.
(d) What are the ways to enhance human capital formation ?
(e) How can we reduce disguised unemployment in rural areas ?
(f) State the formula for getting real per capita income.
(g) Population growth rate at 8 percent per annum, National Income growth rate at 8 percent per annum, calculate per capita income growth rate.
(h) Using wooden ploughs and tractors at the same time is called as _____.
(i) In which five year plan India adopted balanced growth strategy ?
(j) What is meant by backward and forward linkages ?
(k) In a capitalistic economy prices of commodities are determined by _____.
(l) What is meant by outward looking strategy ?

PART—B

2. Explain the main features of an underdeveloped economy.
3. Explain the determinants of economic development.

PART—C

4. Explain the Harrod Domar model of economic growth.
5. Critically explain the neo classical model of growth.

PART—D

6. Explain balanced and unbalanced growth strategy.
7. Critically explain Rostow's theory of stages of growth.

PART—E

8. Critically explain the choice of techniques.
9. Explain the objectives and problems of planning.

(हिन्दी माध्यम)

- नोट :— (1) इस प्रश्नपत्र में पाँच भाग हैं। भाग क में से नौ प्रश्नों का प्रयास करें, प्रत्येक के 2 अंक हैं, प्रत्येक का उत्तर 25 से 30 शब्दों से अधिक नहीं होना चाहिए।
- (2) दूसरे भागों में से एक-एक प्रश्न करें, प्रत्येक प्रश्न के 18 अंक हैं।

भाग—क

1. (a) उभरती अर्थव्यवस्थाओं के लिए कोई दो उदाहरण दीजिए।
(b) क्रय शक्ति समता से क्या तात्पर्य है ?
(c) मानव विकास सूचकांक तैयार करने वाली एजेंसी का नाम बताइए और HDI के किन्हीं दो घटकों का उल्लेख कीजिए।
(d) मानव पूँजी निर्माण को बढ़ाने के तरीके क्या हैं ?
(e) ग्रामीण क्षेत्रों में प्रच्छन्न बेरोजगारी को हम कैसे कम कर सकते हैं ?
(f) वास्तविक प्रति व्यक्ति आय प्राप्त करने का सूत्र बताइए।
(g) जनसंख्या वृद्धि दर 8 प्रतिशत प्रति वर्ष, राष्ट्रीय आय वृद्धि दर 8 प्रतिशत प्रति वर्ष, प्रति व्यक्ति आय वृद्धि दर की गणना करें।
(h) लकड़ी के हल और ट्रैक्टर का एक साथ उपयोग करना _____ कहलाता है।

- (i) भारत ने किस पंचवर्षीय योजना में संतुलित विकास रणनीति अपनाई ?
- (j) बैकवर्ड और फॉरवर्ड लिंकेज का क्या मतलब है ?
- (k) पूँजीवादी अर्थव्यवस्था में वस्तुओं की कीमतें _____ द्वारा निर्धारित की जाती हैं।
- (l) बाहरी दिखने वाली रणनीति का क्या अर्थ है ?

भाग-ख

2. अविकसित अर्थव्यवस्था की मुख्य विशेषताओं की व्याख्या कीजिए।
3. आर्थिक विकास के निर्धारकों की व्याख्या कीजिए।

भाग-ग

4. आर्थिक विकास के हैरोड डोमर मॉडल की व्याख्या करें।
5. विकास के नव शास्त्रीय मॉडल की आलोचनात्मक व्याख्या करें।

भाग-घ

6. संतुलित और असंतुलित विकास रणनीति की व्याख्या कीजिए।
7. रोस्टो के विकास की अवस्थाओं के सिद्धांत की आलोचनात्मक व्याख्या कीजिए।

भाग-ङ

8. तकनीकों के चयन की आलोचनात्मक व्याख्या कीजिए।
9. योजना के उद्देश्यों और समस्याओं की व्याख्या करें।

(पंजाबी अनुवाद)

- नोट :-** (1) ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਭਾਗ ਹਨ। ਭਾਗ ਓ ਤੋਂ ਨੌਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 2 ਅੰਕ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਉੱਤਰ 25 ਤੋਂ 30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।
- (2) ਦੂਜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਤੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 18 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ-ਓ

1. (a) ਉਭਰਦੀਆਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਦੋ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿਓ।
- (b) ਖਰੀਦ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?
- (c) ਉਸ ਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕਾਂਕ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ HDI ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋ।
- (d) ਮਨੁੱਖੀ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ?

- (e) ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਸ (Disguise) ਵਾਲੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?
- (f) ਅਸਲ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਦੱਸੋ।
- (g) ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਾਧਾ ਦਰ 8 ਫੀਸਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ ਵਾਧਾ ਦਰ 8 ਫੀਸਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ, ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਵਾਧਾ ਦਰ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰੋ।
- (h) ਲੱਕੜ ਦੇ ਹਲ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨੂੰ _____ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- (i) ਭਾਰਤ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਣਾਈ ?
- (j) ਬੈਕਵਰਡ ਅਤੇ ਫਾਰਵਰਡ ਲਿੰਕੇਜ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (k) ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ _____ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- (l) ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖਣ ਵਾਲੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?

ਭਾਗ-ਅ

- ਅਵਿਕਸਿਤ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਭਾਗ-ਬ

- ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਹੈਰੋਡ ਡੋਮਰ ਮਾਡਲ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਿਓ (neo) ਕਲਾਸੀਕਲ ਮਾਡਲ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਭਾਗ-ਸ

- ਸੰਤੁਲਿਤ ਅਤੇ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- ਰੋਸਟੋ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਭਾਗ-ਹ

- ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।